

Poslední adresa připomíná české oběti u nás i v Rusku

Jedno jméno, jeden život, jedna tabulka. Takové je motto projektu *Poslední adresa*, který vznikl jako občanská iniciativa v Rusku a v roce 2017 byl spuštěn také v České republice. Jeho smyslem je uctít často široké veřejnosti neznámé lidi, kteří se stali oběťmi represí komunistického režimu a jejichž život vyhasl na popravišti, případně ve vyšetřovacích vazbách či věznicích. Rozjezd projektu v Rusku umožnily rozsáhlé databáze sdružení Memorial, díky nimž jsou nyní známa jména více než tři milionů obětí politických represí.

Projekt se inspiroval obdobnou snahou o připomínání památky obětí holocaustu pokládáním Stolpersteine, Kamenů zmizelých, v mnoha evropských zemích. V ruské realitě si lidé od roku 2014 připomínají oběti sovětského režimu, především z období stalinových represí 30.–50. let 20. století, a to kovovými plakety umístěnými na zdech domů. Projekt se opírá o osobní iniciativu. Konkrétní člověk iniciuje či podá žádost o umístění pamětní desky konkrétní osobě na konkrétním domě. S projektem Stolpersteine zůstává společný hlavní princip: Jeden člověk – jedna tabulka. Stejně se také určuje místo, kde bude pamětní tabulka umístěna – je to dům, odkud „byl odejit“ v konkrétní den konkrétní člověk a kam se nikdy nevrátil. Jedná se doslova o jeho poslední adresu.

Dokumentační základnou pro vyhledávání posledních adres obětí sovětského teroru je unikátní databáze sdružení Memorial (přístupná na base.memo.ru), v níž jsou shromážděny více než tři miliony jmen obětí komunistických represí v SSSR. Duchovním otcem projektu je nezávislý ruský novinář Sergej Parchomenko. Nyní je po celém Rusku instalováno téměř tisíc tabulek a registrováno dalších více než dva tisíce žádostí o umístění.

Podoba plakety podle návrhu Alexandra Brodského, tabulka z pozinkované oceli o rozměrech 10 × 17 cm, na níž je metodou laserového gravírování vypáleno několik řádek se strohými daty: jménem a příjmením oběti, povoláním, datem narození, datem zatčení, datem popravu

Foto: Přemysl Fialka

Česká verze *Poslední adresy*

Iniciátorem rozšíření projektu do České republiky bylo sdružení Gulag.cz, které se v pilotní fázi v roce 2015 soustředilo na připomínku příslušníků ruské a ukrajinské meziválečné emigrace, které sovětské orgány odvezly po roce 1945 do Sovětského svazu. Narazilo ovšem na odmítavý postoj majitelů domů s umístěním pamětní tabulky, a tak oslovilo Ústav pro studium totalitních režimů s možností rozšířit projekt i na oběti československého komunistického režimu. ÚSTR projekt podpořil a v červnu 2017 se podařilo prolomit nezájem majitelů domů a umístit na pražských domech první čtyři tabulky popraveným Čechům – Karlu Bacílkovi, Josefu Macejovi, Veleslavu Wahlovi a Slavoji Šádkovi.

Česká *Poslední adresa* usiluje především o připomenutí obětí českých politických represí, mezi něž patří lidé popravení v komunistickém Československu, zemřelí ve věze-

ních a táborech při výkonu trestu, ale i osob zavlčených do SSSR a tam popravených.

Součástí projektu jsou také webové stránky www.posledniadresa.cz, představující především virtuální památník konkrétních obětí. Každá oběť má svůj špendlík na mapě a medailonek obsahující základní životopisná data a informace ze soudních, případně vyšetřovacích spisů. Na internetových stránkách českého projektu jsou také zpřístupněny a českými vysvětlivkami opatřeny ruské databáze obětí politického teroru vytvořené sdružením Memorial, které je možné použít jako pomůcku při vyhledávání lidí, a to včetně Čechů a československých občanů, kteří se stali oběťmi sovětského teroru na území tehdejšího SSSR.

Myšlenka projektu *Poslední adresa* získala širokou veřejnou podporu, objevují se nové žádosti o umístění tabulek (prostřednictvím webových stránek může žádost podat kdokoli) a projekt zaštilili předseda Posla-

Patrně největší zájem veřejnosti i sdělovacích prostředků vyvolalo umístění třetí tabulky studentovi a ornitologovi Veleoslavu Wahlovi na objektu Švédského velvyslanectví na adrese Úvoz 13, Praha-Hradčany. Projev při této příležitosti pronesla velvyslankyně Švédska v České republice J. E. paní Viktoriá Li, která zdůraznila symbolický význam akce, jelikož se tady setkávají památníky obětí dvou totalit 20. století: Kámen zmizelých, připomínající osud JUDr. Josefa Růžičky zavražděného roku 1942 v Mauthausenu, a tabulka věnovaná Veleoslavu Wahlovi popravenému roku 1950.

Foto: Přemysl Fialka

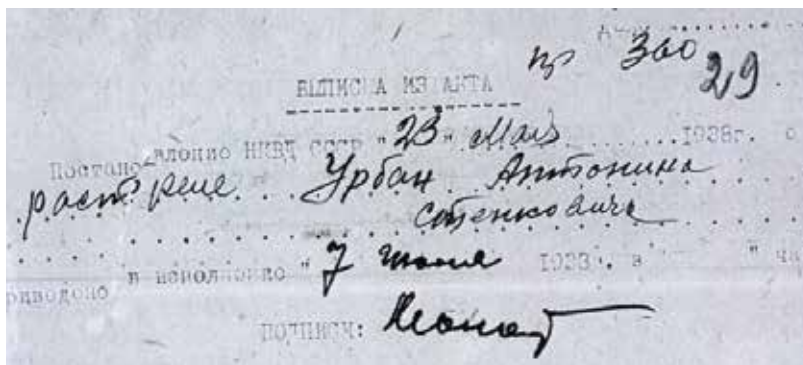
Antonín Urban

Dne 3. června v 11 hodin byla na domě na adrese Ananjevskij pereulok 5 umístěna pamětní plaketa architektu Antonínu Urbanovi, popravenému 7. června 1938. Na stejné adrese je v databázi sdružení Memorial evidováno 31 popravených, přičemž téměř polovinu z nich tvoří cizinci, většinou techničtí specialisté. V březnu 2018 byla na tomto domě umístěna tabulka účastníkovi arktické expedice Janu Březinovi, jehož příběh popsal Mečislav Borák.

Díky spolupráci na projektu se podařilo získat od Urbanovy dcery dokumenty z vyšetřování i následné soudní rehabilitace, což je další z významných přínosů projektu. Antonín Urban přijel do tehdejšího Sovětského svazu se skupinou architektů německé školy Bauhaus, všichni se stali obětmi stalinistických čistek.

Konstantin Mašek

Téhož dne ve 12 hodin byla na adrese Bolšaja Nikitskaja 22 umístěna pamětní tabulka automechaniku Konstantinu Maškovi, popravenému 29. května 1938 na základě obvinění s jednoduchým zdůvodněním: ...přijel v roce 1923 z Prahy. V Moskvě udržuje

Záznam o popravě Antonína Urbana

Foto: archiv projektu Paměť národa

kontakt s emigrantskými kruhy podezřelými ze špionážní činnosti.

Vladislav Petras a Ignát Petruk

Ve 14 hodin byly na adrese Akademika Petrovskogo 5/1 umístěny hned dvě tabulky mužům popraveným shodně 13. srpna 1938 pro podezření ze špionáže, úředníku Vladislavu Petrasovi, a dělníku Ignátu Petrukovi.

Gertruda Arosevová

Konečně v 15 hodin byla v ulici Serafimoviča 2, v takzvaném Domě na nábreží, umístěna pamětní plaketa učitelce tance Gertrudě Arosevové,

rozené Freundové, popravené 2. prosince 1937. Gertruda se seznámila se svým budoucím manželem a sovětským diplomatem Alexandrem Arosevem v pražské taneční škole, kde vyučovala. Po jeho odvolání do Moskvy jej následovala do SSSR a během stalinistických čistek pak stejně jako on skončila na popravišti. Bylo jí 28 let a byla matkou tříletého syna Dmitrije. Slavnostního aktu umístění pamětní plakety se zúčastnil Gertrudin vnuk Dmitrij. Zároveň byla umístěna pamětní plaketa i jejímu manželovi.

*Edita Jiráková
koordinátorka projektu
Poslední adresa v ČR*

Gertuda Arosevová s manželem a synem na chatě v Sestrorecku v roce 1937 nedlouho před svým zatčením a popravou. Dmitrij Arosev představuje osud své babičky.

Foto: rodinný archiv Dmitrije Aroseva, Denis Pekarev

Fotografie z umístění pamětní tabulky Antonínu Urbanovi. Zprava: N. Falkovská (bohemistka a překladatelka), M. Groman (historik a novinář), M. Valenta (historik ÚSTR), Z. Hazdra (ředitel ÚSTR), H. Skládalová (ředitelka Českého centra v Moskvě), E. Jiráková (koordinátorka projektu Poslední adresa v ČR), P. Pithart (politik), P. Kroužek (zástupce velvyslance ČR v RF), N. Straková (Sociologický ústav AV), J. Pazderka (šéfredaktor Aktuálně.cz), T. Glanc (Univerzita v Curychu), A. Hradílek (historik ÚSTR), J. Žemkovová (ředitelka sdružení Memorial). Foto: Anastasia Tolpeshta

Jeden ze šroubů na tabulku Konstantinu Maškovi připevnil Petr Pithart

Foto: Denis Pekarev

pd